

P. OVIDIUS NASO, *Tristia*. Herausgegeben, übersetzt und erklärt von Georg Luck. Band I: Text und Übersetzung. Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag, 1967. Band II: Kommentar, Lieferung 1 (1968), Lieferung 2 (1972).

Ovidijeva zbirka *Tristia* sodi brez dvoma med najslabše poznana in najbolj omalovaževana pesnikova dela. V literarnozgodovinskih priročnikih lahko o tej zbirki beremo vrsto odklonilnih sodb — o utrudljivi enoličnosti njene motivike, o retoričnosti pesniške obdelave, o vidnem usihaju pesnikove fantazije in ustvarjalne sile, o poniževalni uklonljivosti nasproti cesarju Avgustu, o pomanjkanju hrbtnice in moštosti itd. G. Luck (Bd. II, str. 7) navaja kot primer prezirljivo sodbo, ki jo je o tem Ovidijevem delu izrekel znameniti filolog Fr. A. Wolf. Vendar bi bilo morda umestno, ko bi izdajatelj poleg te uničujoče sodbe navedel tudi kako drugačno, z večjim razumevanjem izrečeno mnenje, npr. znamenite besede, ki jih je o tej zbirki zapisal ruski pesnik Puškin.¹

Takšne sodbe so seveda vselej bolj ali manj subjektivno obarvane, stvar osebne ga okusa in posluha. Včasih pa se v njih izraža tudi le apriorni, od drugod prevzeti in nepreverjeni odklonilni odnos do pesnikovega dela, ki se po čudni inerciji podeduje iz roda v rod. In kot uvodoma duhovito pripominja G. Luck, je treba prazvor vseh teh negativnih sodb iskati prav pri samem Ovidiju, ki je postajal v izgnanstvu čedalje bolj samokritičen in je z vse večjim nezaupanjem gledal na svojo lastno pesniško ustvarjalnost.

Če je res, kar je zapisal Schopenhauer, da je bila bolečina vselej večji pesnik kot radost, tedaj bi lahko upravičeno pričakovali, da bo v turobnih Žalostinkah več pristne poezije kot pa v razposajenih otrocih pesnikovih srečnejših let. Res je sicer, da v Žalostinkah ni tega, kar najbolj občudujemo na Ovidiju, nekdanje elegance in duhovitosti, pesnik ne najde več volje in moči, da bi svoje verze pilil in gladil in z njimi briljiral kot nekoč; toda iskrene izpovedi, ki nas globoko pretrese ob pogledu na pesnikovo človeško mizerijo, je v teh elegijah veliko več kot v svetovljansko ugledanih ljubezenskih deklamacijah iz njegovih mladih dni.

Vzporedno z omalovaževanjem Žalostink kot poezije je ob njih ostalo precej zanemarjeno in zapuščeno tudi komentiranje in drugo filološko delo. Zbirka je privlačila pozornost filologov in literarnih zgodovinarjev predvsem kot ključ za razvozlanje skrivnosti pesnikovega izgnanstva — te neizčrpne tematike, o kateri je bilo doslej izrečenih že nad sto različnih hipotez.² S pridom so segali po njej tudi zgodovinarji, ki so v njej odkrivali dragocen vir za spoznavanje rimske provincialne uprave v pontskih kolonijah, za stratifikacijo tamkajšnjih getskih in sarmatskih plemen in pod. Po drugi strani pa je ostala precej prezrta in neraziskana stilistična in poetična plat tega dela. Zgovoren je že sam podatek, da je zadnja kritična izdaja tega dela izšla pred 50 leti (Ehwald — Lewy, Teubner 1922) in da so tudi prevodi v tuje jezike v zadnjem času sorazmerno redki. Zato se lahko Slovenci tem bolj ponašamo s celotnim prevodom Ovidijeve poezije iz pregnanstva, ki nam ga je pred poldrugim desetletjem z veliko ljubeznijo oskrbel Josip Jurca.³

¹ Prim. Sobolevskij — Grabar-Passek — Petrovskij, *Istorija rimskoj literatury I* (Moskva 1959), 462 (besedilo je natisnjeno tudi na zavikih slovenskega prevoda Ovidijevih Pisem iz pregnanstva): „Knjiga Žalostink stoji po našem mnenju višje kot vsi drugi Ovidijevi spisi (razen *Metamorfoz*). Heroide, ljubezenske elegije in sama pesnitev *Ars amandi*, domnevni vzrok pesnikovega pregnanstva, da-leč zaostajajo za pontskimi elegijami. V teh je več iskrenega čustvovanja, več prostodušnosti, več individualnosti in manj hladne duhovitosti. Kolikšna izrazitost v opisu tujega podnebnja in tuje dežele, kakšna živost v posameznostih! In kakšna žalost za Rimom! Kakšne ganljive tožbe!“

² Prim. seznam teh hipotez pri J. C. Thibaultu, *The Mystery of Ovid's Exile*, (Berkeley — Los Angeles 1964), 125—129.

³ Ker je od smrti tega prizadevnega prevajalca minilo že celo leto, ne da bi se mu bil kak slovenski časopis oddolžil s primernim nekrologom, morda ne bo narobe, če ob tej priložnosti zapišemo nekaj besed o njem.

Josip Jurca (1884—1973) se je rodil v ubožni kmečki družini v vasi Kopriva pri Sežani. Gimnazijo je obiskoval v Kranju 1897—1905. Po maturi se je vpisal na

G. Luck je spričo vsega navedenega opravil več kot hvalevredno nalogo, ko se je lotil nove izdaje, prevoda in komentarja Ovidijeve poezije iz pregnanstva. Svoje delo pri ediciji latinskega teksta je opravil vzorno in z vso potrebno znanstveno akribijo, o čemer priča že sam seznam 70 rokopisov na začetku knjige.

Prevod je v prozi in sicer, kar lahko beremo v predgovoru, kolikor mogoče dobeseden in brez literarnih ambicij („anspruchlos“). O njegovi stilni vrednosti žal ne moremo kompetentno soditi. Mimogrede pa je treba omeniti, da ostajajo nekateri izrazi očitno neprevedeni, kar nas preseneča tem bolj, ker gre za prevod, ki skuša biti kar najbolj dobeseden. Samo nekaj primerov iz začetka druge knjige (za primerjavo navajam tudi slovenitve J. Jurce, ki omenjenih izrazov celo v verzificiranem prevodu ni izpustil!):

II 28 his precor exemplis tua nunc. . . fiat ab ingenio mollior ira meo.

Ich bitte, dein Zorn möge sich auf Grund dieser Vorbilder lindern.

Prosim. . . , naj ganejo ti te primeri, pesem naj moja sedaj jezo ti tvojo ublaži.

II 121 corrui haec igitur Musis accepta. . . domus.

So fiel denn dieses Haus und stürzte. . . zusammen.

Zrušil se torej je dom, ki je Muzam nad vse bil prijeten.

II 273 discitur innocuas ut agat facundia causas.

Man lernt die Kunst der Rede, um Prozesse zu führen.

Česa uči se govornik? Da stvar zagovarja pravično.

Če že v prvih dveh primerih prevajalcu opustitev izraza oprostimo, pa bi izraz *innocuas* v zadnjem primeru nujno moral biti preveden, saj se brez njega zabiše antitetična poanta, na kateri je zgrajen in utemeljen venec primer v verzih 267—274.

filozofsko fakulteto na Dunaju, a je moral že po enem mesecu zaradi pomanjkanja sredstev, sestradanosti in boleznih študij opustiti. Nato se je preživljal kot občinski tajnik v raznih istrskih občinah, obenem se je vpisal na pravno fakulteto na Dunaju; končno je postal notarski kandidat v Ajdovščini. V tem času je pridno sodeloval v raznih slovenskih glasilih na Primorskem, zlasti z Koledarju Družbe sv. Cirila in Metoda, v Koledarju Goriške Maticе in v Našem glasu; prevajal je iz italijanščine (Carduccija), ruščine (Puškina) in celo iz rumunščine (Zamfirescuja), pisal pa je tudi izvirne pesmi. Pozneje je pred fašisti zbežal v Jugoslavijo in se zaposlil kot stenograf pri Narodni skupščini v Beogradu. Ob napornem stenografskem delu mu je začel pešati vid, tako da je moral to službo opustiti. Nato se je preživljal z notarskimi posli po raznih mestih Vojvodine, po upokojitvi pa se je z družino preselil v Ljubljano, kjer je dovršil in izdal svoje najpomembnejše delo, prevod Ovidija, Pisma iz pregnanstva (Zalostinke in Fontska pisma, Ljubljana 1959). Zatem se je lotil še prevajanja Vergilija, pa je moral zaradi čedalje slabšega vida ta načrt opustiti.

K svojemu prevodu Ovidija je Jurca napisal šegav „prolog“, ki pa je ostal v rokopisu. Iz njega veje svojevrstno doživljanje rimskega pesnika v izgnanstvu, zato naj ga na tem mestu objavim:

„Mraz Ovida v Pontu tare“
 dé Prešeren v svoji Glosi.
 Meni v sobici pod streho
 stresal mraz kosti je stare.
 Davne pesmi prebiraje
 kakor neke lepe sanje,
 da bi v njih dobil uteho,
 sem se ves zatopil vanje.
 Ko v okolico Ljubljane
 sem in tja pogled je begal,
 vse do koder mi je segal,
 sneg pokrival je poljane.
 Spreletavali se kosi,
 vrabec čivkal, s kljunom trkal
 je po oknu, da zameten
 nekaj hrane si izprosi.

Rože so ledene cvele,
 venec bil iz njih je spleten.
 Jaz sem sam pri mizi sedel,
 pesnil, pisal, kavo srkal,
 se prestopal drgetaje,
 mel roke si dneve cele,
 nočne ure sem prebedel.
 V zimskem mrazu trepetaje
 tu Ovida sem prevedel.

Še nekaj drugih pripomb k prevodu! Ob verzu II 197 (*pars Euxini sinistris*) se lahko vprašamo, ali ne bi bilo ta izraz namesto „Teil der linken Schwarzmeerküste“ bolje prevesti kot „Unglücksmeer“ (podobno kot je preveden pridevnik *laevus* v I 2, 83). II 224 *otia nostra* je prevedeno kot „die Früchte meiner Muse“; pravilno pač: „meiner Muße“. II 322 *pius labor*: dvomim, če ustreza prevod „ein Werk der Liebe“. II 368 *delicias tuas*: Ali ni v prevodu „deine Knabenfreundschaften“ le že preveč komentarja? Bolj disciplinirano prevaja ta izraz J. Jurca: „lastno radost, ki si v ljubezni jo užil“. II 444 Aristidova *historia* ni bila „Geschichtswerk“, marveč „zbirka novel“, kot ugotavlja tudi Luck sam v svojem komentarju.

Najpomembnejši Luckov prispevek pa je brez dvoma sam komentar, od katerega pa sta doslej izšla šele dva snopiča, ki se nanašata na 1. in 2. knjigo; končno oceno bo seveda mogoče izreči šele, ko bo celotno delo zaključeno. Toda že ob dosedanem gradivu lahko zapišemo, da je komentar izredno bogat in vsestranski, v polni meri upošteva tako tekstno kritiko kot stilne in leksikalne posebnosti, tako zgodovinsko ozadje kot realia in vse drugo. Morda na zunaj res ni tako obsežen kot Bömerjev komentar k Metamorfozom (le-ta komentira na 625 straneh ok. 2400 verzov, Luckov komentar pa na 130 straneh ok. 1300 verzov; Bömerjev komentar je torej sorazmerno skoraj trikrat obsežnejši od Luckovega); zato pa je bolj uravnotežen, ekonomičen in funkcionalen, prinaša res samo to, kar sodi k neposredni osvetlitvi teksta, ne izgublja se v ekskurzijah in digresijah, ki bi bile same sebi namen.

Seveda ni komentarka, k kateremu ne bi bilo mogoče česa pripomniti ali dodati. Predvsem je treba pripomniti, da je citiranje strokovne literature v komentarju zelo pomanjkljivo, tako da se je po njej težko znajti, zlasti še, ker v večini primerov ni omenjena niti letnica izida ustrezne publikacije (npr. str. 116 Rostovtzeff, *Iranians and Greeks in South Russia* 116; str. 117 Wickert, *Festschrift J. Kroll* 131 f.; str. 120 Béranger, *Recherches* 207 ff.).

Za konec še nekaj pripomb, ki bi lahko prispevale k dodatni osvetlitvi posameznih odlomkov in izrazov:

I 1 Nekaj subtilnih stilističnih opažanj k tej elegiji, ki bi jih bilo vredno upoštevati, daje S. D.' Elia, *Ovidio* (Napoli 1959), 403.

I 4, 16 *aurigam video vela dedisse rati*. Luck: „entsprechend ist das Schiff ein hölzernes Pferd oder ein schwimmender Wagen“, k temu navaja primere iz grških tragikov. Toda to podobno srečamo že pri Homerju, kjer se ladje označujejo kot ἄλως ἵπποι (δ 709; prim. tudi v 81—84).

II 11 *vigilatorumque laborum*: To je pač Ovidijev sinonim za neoterične *lucubrations*.

II 33—34 *Si quotiens peccant homines, sua fulmina mittat Iuppiter, exiguo tempore inermis erit*: Tipičen primer skrbno zastrtega „Ovidijevega humorja“!

II 58 *parsque fui turbae parva precantis idem*; K interpretaciji bi lahko pritegnili Horacijevo odo IV 2, ki kaže presenetljivo podobno motiviko in argumentacijo. Tudi Horacij se utaplja v množici, ki proslavlja cesarja (prim. v. 46: *tum meae vocis accedet bona pars*). Tudi vsebina molitve, o kateri razglablja Luck ob verzih 57—60, je nakazana v omenjeni Horacijevi pesmi, in sicer v verzih 46—47: „*O sol pulcer, o laudandus!*“ Tudi Ovidijeva *recusatio* v nadaljevanju (v. 73—74: *te celebrant alii, quanto decet ore, tuasque ingenio laudes uberiore canunt*) ima presenetljivo paralelo v omenjeni Horacijevi pesmi (v. 33—34: *concines maiore poeta plectro Caesarem*).

II 62 *libros . . . mille locis plenos nominis esse tui*: Očitno pesniško pretiravanje.

II 63—66 O pomenu teh verzov za interpretacijo Metamorfoz bi bilo treba povedati še kaj več, ne samo to, da so bile ob tem času že objavljene. Brim. zlasti W. Ludwig, *Struktur und Einheit der Metamorphosen Ovids* (Berlin 1965).

II 82 *vix tunc ipse mihi non inimicus eram*: Izraz *ipse mihi non inimicus* je zanimiva litota za izraz *amicus sibi*, ki ga večkrat srečamo pri Horaciju in ki ima pomembno filozofsko predzgodovino.

II 78 *delicias qui tibi cumque meas*: Kot napotilo k razlagi te tmeze bi bila lahko poleg Wackernagla omenjena tudi izčrpna študija P. Ferrarina, *Cumque e i compositi di que* (Bologna 1942).

II 297 *Isidis aede sedens*: Najlepši opis sedenja v Izidinem svetišću daje pač Tibul I 3, 29—30. Prim tudi razlago v K.F. Smithovem komentarju k Tibulu (anastatični ponatis Darmstadt 1964, 243).

II 437 Ob imenu Perille pripominja Luck: „auch Clodia, Hostia und Sulpicia versuchten sich in Versen.“ Zanesljivo lahko to trdimo samo o Sulpiciji; o Klodiji in Hostiji lahko samo ugibamo.

II 491 *talìa luduntur*: Interpretacija glagola *ludere* kot „die rasche, vielfach improvisierte Abfassung der Werke“ je v tej zvezi zgrešena. Že pri neoterikih je *ludere* predvsem izraz pesnikovega protesta zoper družbeno podcenjevanje njegove dejavnosti, ohranja pa ob tem najgloblje dimenzije resnobnega in naporenega dela, kot je opozoril H. Wagenvoort, *Ludus poeticus* (*Les études classiques* 4, 1935, 108—120).

K. Gantar, Ljubljana.